

PREČO NÁM TRESTNÍ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB NAHÁŇA HRÔZU

EDUARD BURDA

Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislavě, Slovenská republika

Abstrakt v rodném jazyce

Autor sa v článku snaží zamyslieť nad príčinami dôvodov, ktoré vedú nielen odbornú, ale aj laickú verejnosť k rezervovanému až odmietavému postoju k trestnej zodpovednosti právnických osôb. Tiež naznačuje kroky, ktorými by sa mali uberať prípadné kodifikačné snahy trestnej zodpovednosti právnických, ak chcú viesť ku kvalitnému výsledku.

Klíčová slova v rodném jazyce

Trestná zodpovednosť, právnické osoby.

Abstract

In the paper the author tries to find the causes of reasons which lead academics, professionals and public to reserved even dissuasive approach to criminal liability of corporations. Also indicates possible steps and direction of codification endeavour in regard to criminal liability of corporations to reach high-quality outcomes.

Key words

Criminal liability, corporations.

Keď¹ som sa koncom roku 2004 dostal na Katedru trestného práva, kriminalistiky a kriminológie Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, rekodifikačné práce v oblasti trestného práva boli v plnom prúde, ako sa neskôr ukázalo, tesne pred „finišom“. Pre čerstvého absolventa práva, pre ktorého bolo trestné právo čistým dobrodružstvom, sa zrazu otvoril úžasný obzor nových poznatkov a názorov. Spomedzi všetkých tém, ktoré som v tom čase „nasával“ od svojich nových kolegov a o trošku neskôr i na konferenciách, sa mi jedna vryla výraznejšie, než ostatné. Trestná zodpovednosť právnických osôb.

Možno to bolo tým, že k trestnej zodpovednosti právnických osôb cítil každý potrebu sa vyjadriť, možno drobným faktom, že skoro každý ju odmietal. A možno tou okolnosťou, že keď na jar v roku 2005 prišiel do Národnej rady Slovenskej republiky vládny návrh nového Trestného zákona, plný nedostatkov (ktoré potvrdzuje nielen „záchranná“ novela Trestného zákona, zákon č. 650/2005 Z. z., ktorá nadobudla účinnosť súčasne s novým Trestným zákonom, ale s odstupom niekoľkých rokov aj aplikačná prax), tento musel byť stiahnutý, nie z dôvodu, aby sa dopracoval do kvalitnejšej verzie, ale aby z neho mohla byť vyoperovaná trestná zodpovednosť právnických osôb, pre jej zjavnú nepriechodnosť v parlamente. Následne, vo veľmi krátkom čase sa návrh nového Trestného zákona vrátil do parlamentu, s prevažnou väčšinou tých istých chýb, no už bez trestnej zodpovednosti právnických osôb. Poslanci boli spokojní, že dosiahli, čo zamýšľali, nuž nový Trestný zákon schválilo prakticky

---

¹ Príspevok bol vypracovaný v súvislosti s riešením grantu Univerzity Komenského č.236/2008 s názvom „Regulácia finančného trhu a jeho administratívno-právna a trestnoprávna ochrana – teoreticko-praktické aspekty slovenskej právnej úpravy v nadväznosti na právo ES a EÚ a jej komparácia s nemeckou právnou úpravou.“

celé politické spektrum (vyše 120 poslancov) a to vrátane politikov, ktorí kedysi boli trestnými právnikmi.

Vtedajší minister spravodlivosti Daniel Lipšic sa pokúsil „prepašovať“ trestnú zodpovednosť právnických osôb do trestnoprávneho systému ešte pomocou osobitného zákona, ktorý v podstate tvorila iba odstránená hlava Všeobecnej časti nového Trestného zákona. Tieto snahy boli opäť korunované neúspechom.

Pokiaľ viem, v Českej republike je situácia podobná.

V tom čase, ale i neskôr som si všimol ešte jednu vec. Ak je niekto odporcom trestnej zodpovednosti právnických osôb, zreteľne to prezentuje. Ale ak niekto trestnú zodpovednosť právnických osôb podporuje, väčšinou to formuluje veľmi opatrne, často sa dokonca snaží ponechať záver v rovine: aj by som bol za, lenže...

Celá táto situácia ma prinútila hlbšie sa zamyslieť nad príčinami, prečo je nechut' prevažnej časti odbornej verejnosti a takmer všetkých zákonodarcov k trestnej zodpovednosti právnických osôb taká veľká. Isteže, existuje dosť výsostne odborných argumentov, prečo trestnú zodpovednosť právnických osôb nezaviesť (napr. problém s konštrukciou vyvedenia zodpovednosti pokiaľ ide o zavinenie; existujú i určité argumenty, ktoré dôvodia faktickými negatívnymi dôsledkami trestnej zodpovednosti právnických osôb, ako napríklad, že trestná zodpovednosť právnických osôb nepriamo postihuje aj práva a situáciu nevinných osôb, ako sú drobní akcionári či zamestnanci. Ak by sme pripustili takúto argumentáciu, potom nemôžeme do väzenia poslať sériového vraha, pretože je živiteľom rodiny. Zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb síce môže so sebou prinášať isté faktické problémy, avšak je otázkou kvality právnej úpravy, do akej miery sa s nimi dokážeme vysporiadať.). Lenže presne toľko odborných argumentov hovorí v prospech zavedenia trestnej zodpovednosti právnických osôb (napr. nedostatočná úprava protiprávných konaní právnických osôb mimotrestnými právnymi normami).² Takže keď sa tieto dve skupiny argumentov navzájom vykrátia, zistíme, že riešenie môže byť systém trestného práva s trestnou zodpovednosťou právnických osôb alebo aj bez nej. A rozhodnutie opäť ostáva v rovine pocitov, osobných preferencií ľudí, ktorí môžu danú situáciu ovplyvniť, v lepšom prípade v rovine sociologických argumentov.

Prečo nám teda trestná zodpovednosť právnických osôb naháňa hrôzu? Alebo, prečo jej vo všeobecnosti nedôverujeme? Nasledujúce úvahy som sformuloval na základe mnohých rozhovorov s trestnoprávnymi odborníkmi i bežnými ľuďmi.

Prvou základnou príčinou odmietajúcou trestnú zodpovednosť právnických osôb je celková nedôvera v kvalitu právneho systému a jeho fungovanie a následná obava zo zneužitia trestnej zodpovednosti právnických osôb na poškodenie mena právnickej osoby, čo by sa následne mohlo prejaviť napríklad v konkurenčnom boji. Samozrejme, každý inštitút, akokoľvek dobre myslený, je zneužitelný. Vždy a všade. Závisí od konkrétnej spoločenskej situácie, do akej miery. A situácia na Slovensku i v Čechách, akokoľvek sa po prvých rokoch „divokého západu“ nastúpiaceho po „zamatovej“ revolúcii skonsolidovala,

---

² K argumentom pre a proti zavedeniu trestnej zodpovednosti právnických osôb pozri bližšie: Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde Praha, ISBN 978-80-7201-633-9, s. 81 – 106; Klátík, J.: Trestná zodpovednosť právnických osôb – argumenty v prospech a proti jej zavedeniu. In: Obchodné právo, Ružomberok: Epos, r. VII., č. 4, 2006, s. 42 – 51.

stále nie je ideálna. Žijeme v situácii, kde súčasťou riešenia podnikateľských problémov a čisto súkromnoprávných vzťahov je folklór podávania trestných oznámení. Pritom na druhej strane orgány činné v trestnom konaní sa často snažia zložitejšiu ekonomickú kriminalitu, ktorej riešenie by bolo náročné či už časovo, finančne alebo vzhľadom na ich schopnosti, odsunúť len do roviny súkromnoprávných vzťahov. V dôsledku týchto dvoch protichodných trendov sa situácia ohľadne riešenia zložitejších majetkových a hospodárskych trestných činov stáva neprehľadnou a v praxi nepredpovedateľnou.

Stretol som sa napríklad s prípadom, kedy bolo vznesené obvinenie za trestný čin zvýhodňovanie veriteľa na konateľa spoločnosti s ručením obmedzeným, ktoré malo spočívať v tom, že konateľ za spoločnosť odvádza dane a odvody, platil mzdu zamestnancom a platil energie potrebné na chod podniku. Absolútny nezmysel. Na šťastie prokurátor po podaní sťažnosti toto uznesenie o vznesení obvinenia zrušil.

Z uvedeného príkladu vyplýva ďalšie riziko. Všetci sme sa už zrejme stretli s nejakým prekvapujúcim rozhodnutím orgánu verejnej moci, ktoré pri najlepšej vôli a značnej dávke odosobnenia sa, nezvládneme považovať za zákonné. Videl som napríklad prípad, kedy sa namietala absolútna neplatnosť zmluvy, pretože jej predmet bol neurčitý a neurčiteľný. Mala sa previesť pohľadávka v celkovej výslovne uvedenej hodnote 1.700.000 Sk na základe súhrnu nižšie uvedených faktúr. Lenže tie vo svojom súhrne tvorili hodnotu pohľadávky 1.300.000 Sk. Podľa súdu a to i odvolacieho, je predmet zmluvy určitý a preto nejde o absolútnu neplatnosť zmluvy.

Všetci dobre vieme, koľko vecí sa dá vybaviť cez známosti. A skoro každý má známosti. A skoro na všetko sa dá nahliadať z rôznych uhlov pohľadu. Odôvodníme aj nemožné a pri súčasnej diskutabilnej kvalite súdnych aj správnych rozhodnutí sa pri tom ani zväčša nezapotíme. Pokiaľ ide o spor, často sa žiaľ právo koncentruje do jednej nelichotivej zásady: „Silnejší vlk žerie“.

Preto nie je ťažké si predstaviť situáciu, že pri existencii trestnej zodpovednosti právnických osôb by si konkurent objednal u svojho známeho trestné stíhanie právnickej osoby, ktoré by ani nemuselo byť úspešne dovedené do konca. Stačilo by, že by prosto existovalo, čo by v prípade rozumne zvažujúceho obchodného partnera mohlo byť indikátorom nedôveryhodnosti právnickej osoby a podnetom napríklad k nadviazaniu spolupráce s konkurentom tejto právnickej osoby. Dnes možno totiž len ťažko predpokladať, ako by informácia o trestnom stíhaní právnickej osoby (i keď teoreticky existuje prezumpcia nevinny) zaučinkovala na ľudí v porovnaní s informáciou o trestnom stíhaní fyzickej osoby, trebárs konateľa. Zvlášť, keď si uvedomíme, že našimi známymi môžu byť aj novinári, prípadne že väčšina z nich nemá poriadne vzdelanie v oblasti, o ktorej píšú a informujú (najmä pokiaľ ide o veci práva a ekonomiky) a tiež, že sú nútení pracovať prirýchlo a teda dosť často i povrchno.

Za druhú základnú príčinu odmietania trestnej zodpovednosti právnických osôb považujem určitý konzervativizmus trestnoprávných odborníkov i poslancov, ktorí rozhodujú o možnosti zavedenia trestnej zodpovednosti právnických osôb a s ním spojený strach alebo povedzme opatrnosť z neznámeho. Sám na sebe, ako na mladom človeku, ktorý sa ešte stále formuje a určite sa má veľa čo učiť, si všimam, že v určitých názoroch (a to i odborných) som vyhranenejší a menej prístupný ich prehodnocovaniu, ako som bol napríklad pred troma rokmi. Súčasnú generáciu, ktorá formuje základné prúdy v trestnom práve, ale i majoritnú politickú generáciu, ktorá ich môže priviesť k legislatívnemu životu, môžeme smelo označiť za strednú až mierne staršiu. Je to pochopiteľné, veď takáto

generácia so svojimi skúsenosťami je vždy najpovolanejšia viesť spoločnosť. Na druhej strane je však nevyhnutné priznať, že práve takáto generácia, samozrejme zavádzajúca aj nové prvky, ale najmä tie, ktoré považovala za správne vo svojich mladších, revolučnejších časoch, je do značnej miery skeptická k zásadným novátorským úpravám. Isteže zmena a stabilita musia byť vyvážené, takže takýto prirodzený postoj strednej až mierne staršej generácie má svoje pozitíva.

Tretou základnou príčinou odmietania trestnej zodpovednosti právnických osôb je podľa mojej mienky samotná kvalita doterajších legislatívnych návrhov trestnej zodpovednosti právnických osôb. Dovolím si tvrdiť, že na Slovensku³ určite a v Čechách⁴ asi tiež doteraz nebol dostatočne kvalitný legislatívny návrh zavedenia trestnej zodpovednosti právnických osôb. Všetky v sebe zahŕňali „biele miesta“, ktoré nechávali priestor buď na bezradnosť orgánov aplikujúcich túto právnu úpravu, alebo dokonca na ich svojvôľu. Chýbali najmä dostatočné prepojenia na právo obchodných spoločností a na právnu úpravu iných právnických osôb, ako aj nezohľadnenie ekonomických a účtovných aspektov nevyhnutne súvisiacich s problematikou právnických osôb. Negatívny vrchol všetkých snáh o zohľadnenie trestnej zodpovednosti právnických osôb je v teraz pripravovanej, i keď v súčasnosti pozastavenej novele slovenského Trestného zákona, ktorá síce trestnú zodpovednosť právnických osôb nezavádza, v trestnom konaní však môžu byť právnickej osobe uložené sankcie, konkrétne ochranné opatrenia zhabanie peňažnej čiastky alebo zhabanie majetku.⁵ Takéto riešenie považujem za najhoršie, aké vôbec môže v uvedenej problematike nastať. Trestnú zodpovednosť právnických osôb síce nezavedieme, ale negatívne dôsledky s ňou súvisiace de facto áno. Pritom právnická osoba by mala v trestnom konaní postavenie zúčastnenej osoby, ktoré je určite slabšie než postavenie obvineného. Veď ochranné opatrenia v systéme sankcii slúžia ako doplnenie v tých situáciách, keď uloženie trestu buď nie je možné, alebo nie je účelné. Ak však zavádzame nový postih v rámci systému trestného práva, tentokrát postih právnických osôb, a ten sa dá urobiť formou kvalitne vymedzenej trestnej zodpovednosti a na ňu nadväzujúceho systému sankcii, mali by sme tak urobiť. Z navrhovanej minimalistickej koncepcie novely Trestného zákona mám pocit, akoby iba „zakrývala oči“ zahraničiu, že sa v uvedenej oblasti u nás niečo deje, ale vzhľadom k tomu, že ochranné opatrenia v prípade právnických osôb upravuje iba čiastkovo, bez bližšie ustanovených podmienok a bez potrebných väzieb na ďalšie právne odvetvia, skôr nabáda

---

³ Na Slovensku sa o trestnej zodpovednosti právnických osôb uvažuje už dlhší čas. K tomu bližšie pozri napr.: Čentéš, J. – Palkovič, J. – Štoffová, Z.: Trestná zodpovednosť právnických osôb. *Justičná revue*, r. 53, č. 4, 2001, s. 422 - 423.

⁴ K problematike vládneho návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb v Českej republike z roku 2004 pozri napr.: Rabinská, I.: Několik poznámek k zamítnutému vládnímu návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2007: Zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 16. – 18. 4. 2007 v priestoroch ÚZ NR SR Častá – Papiernička organizovanej Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave pod záštitou dekana PraF UK v Bratislave doc. JUDr. Mariána Vrabka, CSc. – 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2007, ISBN 978-80-7160-250-7 s. 673 – 674.*

⁵ K tejto problematike bližšie pozri napr. Trylč, M.: Právnické osoby v návrhu novely Trestného zákona. In: *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2008: Zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 3. – 5. 4. 2008 v priestoroch ÚZ NR SR Častá – Papiernička organizovanej Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave pod záštitou dekana PraF UK v Bratislave doc. JUDr. Mariána Vrabka, CSc. – 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008, v tlači.*

orgány činné v trestnom konaní a súdy, aby tieto možnosti v praxi radšej nevyužívali, pretože s ich aplikáciou iba budú spojené ďalšie ťažkosti.

Preto sa radšej nehrajme na rôzne „obchvaty“, nemusí to dobre dopadnúť. Povedzme si rovno, trestnú zodpovednosť právnických osôb so všetkými dôsledkami áno alebo nie.

V uvedených základných troch príčinách vidím skutočné dôvody odmietania trestnej zodpovednosti právnických osôb v Čechách i na Slovensku. Môžete súhlasiť, nemusíte. Všetky ostatné odborné argumenty za i proti považujem za vysporiadanie sa s „technickými problémami“, ktoré nás rovnako spoľahlivo môže k zavedeniu trestnej zodpovednosti právnických osôb priviesť, i od nej odvieť.

Ak by sa predsa len mala zaviesť trestná zodpovednosť právnických osôb či už na Slovensku alebo v Čechách, aby bol výsledok skutočne kvalitný, malo by sa podľa môjho názoru urobiť toto. Musíme prestať s diskusiou, či trestnú zodpovednosť právnických osôb chceme, alebo nie, a keď sa už raz rozhodneme pre kladnú odpoveď, musíme sa už iba sústrediť na otázku: Ako? Všetky doterajšie pokusy o jej zavedenie viedli k slabému výslednému efektu, pretože na jej prípravu bolo jednak málo času a jednak sa sústreďovala prevažne v rukách trestných právnikov, ktorí pri všetkej úcte (sám k nám patrí) vzhľadom na interdisciplinárnu právnu povahu i celkovú interdisciplinárnu povahu (najmä pokiaľ ide o ekonomiku a účtovníctvo, ale i sociológiu) nie sú túto problematiku schopní zvládnuť sami. Preto by bolo potrebné ustanoviť stálu širokú komisiu pre zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorá by pracovala od základov po výsledok povedzme 8 až 10 rokov, stretávala by sa často a pravidelne ako celok i po jednotlivých častiach (závislých od vypracovania čiastkových úloh) a jej zasadnutia by neboli iba výlety, na ktorých sa ľudia vyrozprávajú, prípadne si následne spoločensky užijú, ako tomu dosť často býva pri pracovných komisiách každého druhu. Predsedom tejto komisie by mal byť trestný právnik, no ďalšími členmi by okrem trestných právnikov mali byť odborníci najmä na obchodné právo, občianske, správne a pracovné právo, právnici s medzinárodnými skúsenosťami s trestnou zodpovednosťou právnických osôb, ekonómovia, v rámci nich účtovníci, sociológovia a odborníci na verejnú správu. Až na základe takéhoto komplexného prístupu sa môžeme smelo odvážiť do pre nás zatiaľ neprebádaných vôd trestnej zodpovednosti právnických osôb. Ak to „odflákneme“, prax bude „pokrivkávať“ a nadávať.“

Záverom si dovoľím malú pripomienku. Keď niekto hovorí o trestnej zodpovednosti právnických osôb, akosi od neho očakávam, možno trochu naivne, že sa názorom prikloní na jednu alebo druhú stranu. Aby som nesklamal sám seba, hovorím: za predpokladu, že trestnú zodpovednosť právnických osôb pripravíme dostatočne kvalitne a komplexne, jednoznačne hovorím áno v prospech jej zavedenia. Keď sa ma spýtate: Prečo?, odpoviem len: Prečo nie?

Literatura:

- Čentěš, J. – Palkovič, J. – Štořfová, Z.: Trestná zodpovednosť právnických osôb. Justičná revue, r. 53, č. 4, 2001, s. 416 - 423.
- Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde Praha, s. 270, ISBN 978-80-7201-633-9.
- Klátik, J.: Trestná zodpovednosť právnických osôb – argumenty v prospech a proti jej zavedeniu. In: Obchodné právo, Ružomberok: Epos, r. VII., č. 4, 2006, s. 42 – 51.

- Rabinská, I.: Několik poznámek k zamítnutému vládnímu návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2007: Zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 16. – 18. 4. 2007 v priestoroch ÚZ NR SR Častá – Papiernička organizovanej Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave pod záštitou dekana PraF UK v Bratislave doc. JUDr. Mariána Vrabka, CSc. – 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2007, s. 669 – 676, ISBN 978-80-7160-250-7.
- Trylč, M.: Právnické osoby v návrhu novely Trestného zákona. In: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2008: Zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 3. – 5. 4. 2008 v priestoroch ÚZ NR SR Častá – Papiernička organizovanej Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave pod záštitou dekana PraF UK v Bratislave doc. JUDr. Mariána Vrabka, CSc. – 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008, v tlači.

Kontaktní údaje na autora – email:

eduard.burda@flaw.uniba.sk